

GENÇLİĞİ DİNİ DEĞERLERDEN UZAKLAŞTIRAN SEBEPLER

Mehmet MALKOÇ*

Öz

İletişim vasıtalarının gelişerek yayılması farklı inanç ve kültüre sahip toplum ve bireyleri bir aile yakınlığının ötesine taşımıştır. Doğru bilgi ve sağlam bir imândan yoksun olan bazı gençlerimiz inanç konularında gelgitler yaşayabilmektedir. Bu çalışmada gençlerimizi inanç ve değerlerden uzaklaştıran başlıca nedenler üzerinde durulmuştur. Bunlar arasında iç ve dış etkenlerin etkisiyle dini duyarsızlığa sevk eden “Dünyevileşme”, Batı’nın dünyevileşmiş Hristiyanlığa karşı oluşturduğu bir akım olan ve gençlerimizi de etkileyen “Bilim ve Dinin Karşıt Olduğu Algısı” gibi konular ele alınmış. Ardından inancın temellendirilmesi, dini inanç ve değerlerin içselleştirilmesinde ikna etmenin ötelenmesiyle ortaya çıkan “Baskıya Dayalı Din Eğitimi”, Kur’ân Kurslarında ve diğer ilk derece dini eğitim basamaklarında dini inançların temellendirilmesinde eksikliği ifade eden “Temel Dini Bilgilerin Yüzeysel Verilmesi” ve küçük yaşlarda yaşanmış ve çözülmemiş travmaların sonraki yıllarda farklı arayışlara sebep olmasıyla ortaya çıkan “Çocukluk Çağı Travmaları” başlıklara yer verilmiştir. Devamında kişinin etrafında gelişen ve anlamlandırmada problem yaşadığı “Kötülük Problemi” ile bağlam ve gayesinden uzak değerlendirmeler sonucu ortaya çıkan “Kadının Konumuna Dair Değerlendirmeler” adlı alt başlıklar incelenmiştir. Kelâm ilminin bir gayesi de imân etrafındaki şüphelerin giderilmesi olduğundan farklı konulardan mütevellit inanç problemlerinin kaynağının bilinmesi ve bunların giderilmesi bu gayeye mâtuftur. Çalışmanın amacı gençlerimizin köklü bir imanı muhafaza etmede inanç engellerine karşı farkındalıklarının arttırılması, eğitimci ve ebeveynlerin dikkatinin çekilmesidir.

Anahtar Kelimeler: İnanç, Gençlik, İnanç Problemleri, Kelâm.

THE REASONS OF BACKSLIDE OF THE YOUNG PEOPLE

Abstract

The dizzying development of the means of communication has moved society and individuals with different beliefs and cultures beyond a family proximity. Some young people who lack the right information and a strong faith can experience tides of faith. In this study, the main reasons that remove our youth from beliefs and values are emphasized. The secularization which led to religious insensitivity with the effect of internal and external influences, The perception of the Science and Religion are opposed that formed against the secularist Christianity by the West and affecting our young people, Religious education based on pressuring which is emerging with the persuasion of neglected internalization of religious

Atf: Malkoç, Mehmet (2019), “Gençliği Dini Değerlerden Uzaklaştıran Sebepler”, *Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8 (16), ss. 252-268.

* Dr., İzmir İl Vaizi, misafirmalkoc@hotmail.com, orcid.org/0000-0003-4910-6458

beliefs and values, superficial giving of basic religious information that expresses deficiency in the foundation of religious beliefs in first degree religious education, childhood traumas occurring in childhood that unresolved traumas may cause different faith problems in the later years, the problem of Evil and misconceptions about the position of women in Islam are discussed in this article. One of the purposes of Kalam is to eliminate the suspicions around the faith. It is necessary to know the source of the problems of faith and to eliminate them. The aim of the study is to raise awareness of the youth against the obstacles of faith in maintaining a deeply rooted understanding and to attract the attention of educators and parents.

Keywords: Faith, Youth, Belief Obstacles, Faith Problems.

Giriş

1. İnanç Değerleri

Bilgiye, farklı inanç ve kültürlerle erişimin son derece kolay olduğu günümüzde geleceğimiz olan gençlerimizi dini inanç ve değerlerden uzaklaştıran birçok sebep bulunmaktadır. Gençliğimizin karşı karşıya kaldığı inanç problemlerinin tespitinin yanında onların sahip oldukları inanç ve değerlere zarar veren nedenlerin ortaya konarak çözüm yollarının aranması, bu nedenlere karşı farkındalığın oluşturulması önemlidir. Çünkü İslâm dininin ana ilkelerini konu edinen Kelâm ilminin “İslâm dininin inanca ve davranışlara dair ilkelerini naslardan hareketle belirleyen ve akli yöntemlerle temellendirip destekleyen bir ilim” diye tarif edilmesi ve onun sadece savunmacı bir disiplin olmamasından¹ dolayı mevcut inanç problemlerinin nedenleri üzerinde de durulması Kelâm ilminin görevlerindedir.

İlâhîyât, nübüvvet ve sem’iyât konuları kelâm ilminin ana konuları olup inanç konuları etrafında şüphelerin giderilmesi ve bunların sebeplerinin anlaşılması ve anlatılması kelâmcının ana görevidir. Bu nedenler arasında dünyevileşme, bilim ve dinin karşıt olduğu algısı, baskıya dayalı din eğitimi, temel dini bilgilerin yüzeysel verilmesi, çocukluk çağı travmaları, kadının konumuna dair değerlendirmeler gibi konular üzerinden gençlerimiz bazı dini şüphelere düşebilmektedir. Özellikle son dönemde gençlerimizin farklı sebeplerle deist fikirlere sahip olduğunun zikredilmesi ve toplumda deist fikirlere sahip gençlerimizin farkında olmadan bu fikirlere sahip olmaları bir gerçektir. Kur’ân-ı Kerîm’de imân edenlere hitaben Allah’a, Peygamberine, Kur’ân’a ve daha önce indirdiği kitaplara iman edin şeklindeki buyruk (en-Nisâ 4/136), sahip olunan imanın güçlü olması gerektiğini vurgulamaktadır. İnanca dair şüphelerin temelleri üzerinde düşünerek cevap arayan gençlerimize bir çözüm sunma niyeti bu çalışmayı ortaya çıkarmıştır.

2. Dini Değerlerden Uzaklaşma Gerekçeleri

2.1. Dünyevileşme

Kur’ân, doğumla başlayıp ölümle sona eren dünya hayatının amacını insanın sınanması olarak bildirir (el-Mülk 67/2). Allah’ı unutmamak (el-Bakara

¹ Yusuf Şevki Yavuz. "Kelâm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25:196.

2/152), Kur'ân'dan öğüt almak (İbrâhim 14/52), Hz. Peygamber'e itaat etmek (el-Enfâl 8/20) ve ahiretin varlığından tüm kalbiyle emin olmak (el-Bakara 2/4) insanın dünyevileşmesinin önündeki başlıca direnç noktalarıdır. Bir taraftan "Allah'ın sana verdikleriyle ahiret yurdunu kazanmaya bak, bu arada dünyadan da nasibini unutma!" (el-Kasas 28/77) buyrulurken diğer taraftan, "bu dünya hayatı geçici bir oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir" (el-Hadîd 57/20) buyrulması dünya ve ahiret arasında dengenin gözetilerek dünyevileşmeye karşı insanın uyarılmasıdır. Zira "Rabbimiz, bize dünyada da ahirette de iyilik ver" (el-Bakara 2/201) âyeti İslâm'ın dünya-ahiret dengesini ifade eder.

Dünya ve ukbâ dengesinin dünya lehine yitirilmesi, Müslüman bireyi derin dindarlıktan uzaklaştırarak yüzeysel ve şekli bir dindarlığa doğru itmektedir.² Bireyin kendi menfaatlerini merkeze aldığı bir mantalite de yerilmiştir. Bu tutum, "Sen kendi hevâ ve hevesini tanrılaştıran birini gördün mü" (el-Furkân 25/43) buyrularak yerilmiştir. İnsanlık tarihi, bencil, sınırsız ve sorumsuz algı ve davranışların yaşattığı acılarla doludur. Bu travmalar, birey ve toplumları derûnî dindarlıktan uzaklaştırarak yüzeysel ve şekilci bir dindarlığa doğru itebilmektedir.

Dünyevileşme, monoteist evrensel din açısından insanlık tarihi kadar eski ahlaki bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Hz. Mûsâ'nın ve diğer Yahudi peygamberlerin bütün çabalarına rağmen, Yahudiler âhirete iltifat etmedikleri gibi peygamberlerini de dinlememişlerdir. Dolayısıyla, Yahudiler Tanrı'yı ve dini kendi dünyevi haz ve hedefleri için kurgulamışlardır.³ Müntesiplerince Yahudilik, dünyevi bir dine dönüştürülmüştür. Yahudiliğin dünyeviliğine bir tepki olarak ortaya çıkan Hıristiyanlık, devamında sekülerizmin doğmasına, istemeyerek de olsa, zemin hazırlamıştır. XVI. yüzyıldan sonra ise bu ahlaki hastalığın Avrupa'dan başlayarak ve giderek bütün dünyaya bulaşmasında başta Hıristiyan düşüncesi olmak üzere, İslâm düşüncesinin yorumlarının da kusurlarını unutmamak gerekir.⁴

Dünyevileşme, yakın fayda için uzak faydanın gözden çıkarılması şeklinde de ifade edilebilir. Bu aynı zamanda gerçek mutluluğun ve kazanımın bu dünyada olduğuna inanarak âhiret inancının ötelenmesinin ve zayıflamasının bir sonucudur. Harvey Cox'un yaklaşımıyla sekülerizasyon/dünyevileşme, insanların en temel ilgi ve yöneliminin bu dünyanın dışından, ötesinden ve üstünden, sadece ve sadece bu dünyaya yönelmesi hareketidir.⁵

Dünyevileşme, en genel anlamıyla dini ana kaynaklarından bağımsız olarak anlayış biçimidir. Dini, ilahi ve uhrevi sorumluluğu 'unutturma' onun en önemli işlerinden biridir. Dünyevileşme, Allah'ı tanımama, ona karşı istiğna, tekebbür, O'nu unutma, nimetlerini ve âyetlerini görmezlikten gelme ve nankörlük halidir. Bu, birçok ahlaksızlığın da nedenidir.⁶ "Şeytan onları istila etmiş, onlara Allah'ı anmayı unutturmuştur. Onlar şeytanın taraftarlarıdır. İyi bilin ki, şeytanın taraftarları kaybedeceklerdir" (el-Mücadele, 58/19). Dünyevileşme, dinsizleşmeyi içermemesine karşın, dine karşı bir kayıtsızlık halidir. Allah'a, ahirete ve dinin emirlerine

² Mustafa Çağrıncı. "Din ve Dünyevileşme". *Din ve Hayat Dergisi* 13 (2011): 7.

³ İlhami Güler. "Dünyanın başına gelen "Derin Sapkınlık": Dünyevileşme" *İslâmîyât Dergisi* 7.3 (2001): 38, 40.

⁴ Güler, Dünyanın başına gelen "Derin Sapkınlık": Dünyevileşme, 40, 49.

⁵ Jacob Neusner. *Judaism in the Secular Age: An Anthology of Secular Humanist Judaism* (London: Ktav Publishing House, 1970): 55.

⁶ Güler, Dünyanın başına gelen "Derin Sapkınlık": Dünyevileşme, 43.

inandığını diliyle söylemesine rağmen, yaşamında, ruhunda, bilincinde bunları terk etmek de dünyevileşmek demektir.⁷

Dinin sürekli gündemde olduğu, dini değerlere sürekli atıfta bulunularak dinin daha bir görünür olduğu İslâm toplumlarında kötü ahlakın ve erdemsizliğin tavan yapması son derece düşündürücüdür. Örneğin, İslâm'ın bir devletten beklediği sosyal adalet, hukuk, genel insan hakları, yolsuzlukla mücadele, faizlerin kaldırılması, insan hakları, azınlık hakları ve çevrenin korunması gibi değerler ölçü alınarak yapılan bir araştırmaya göre ilk üçte en İslâmî devletler sırasıyla Yeni Zelanda, Lüksemburg ve İrlanda yer alır. Malezya 33., Kuveyt ise 48. Sırada yer alır.⁸ Bu sonuç dünyevileşmenin de boyutlarını göstermesi bakımından düşündürücüdür. Özellikle din dili sivil, hoşgörülü ve mütevâzî karakterini kaybederek dini öğreti, ideolojiler haline alabiliyor. Dini bilgi ve öğretimde tek hakikatçi ve ideolojik ortam, tersten dünyevileşmeye sebep olabilmektedir.⁹

Duygusal baskınlık dönemi olan ergenlik ile birlikte gençlerde haz alma duyguları ağır basmaktadır. Bu duyguların yanında gençler için ölüm, kendileri için uzak ve ihtimal dışı algılandığından uzak faydayı vaat eden âhîret yerine yakın faydayı vaat eden dünyaya meyletmek kolay gelebilmektedir. Birey olma dönemine atım atan gençler, bireyselleşmeyi kendi yaşamları hakkında sınırsız ve sorumsuz özgürlüğe sahip olma şeklinde yorumlayabilmektedirler. Bu da dinin emir ve yasaklarının bireyselliği tamamen sınırlandıran bir kurallar manzumesi olarak görmelerine sebep olabilmektedir. Bunun bir adım ötesi dini, her alanda sorumluluk yükleyen bir yapı olarak görmelerine, sınırsız özgürlüğe engel olarak algulamalarına neden olduğunu düşünmeleriyle onların dini değerlerden uzaklaşmalarına yol açmaktadır.

2. 2. Bilim ve Dinin Karşıtlığı Algısı

Bilim ve dinin karşıtlığı algısının temelinde dinin dogmatik; bilimin ise gelişime ve yeniliğe kapı aralayan bir yapıya sahip olduğu düşüncesi yatmaktadır.

Din-bilim çatışması öncelikle Batı'da gündeme gelmiş, sorumlu olarak da Hristiyan din adamlarının tavrı gösterilmiştir. Hristiyanlık dininin Roma tarafından benimsenmesinin ardından Kilise adı altında kurumsallaşması ve Hz. İsa'ya ilahlık atfedilmesi Tanrının yerini alan bir din adamları zümresinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Kilise ve temsilcileri sahip oldukları nüfuz ve gücü muhafaza etme adına zamanla toplum üzerinde baskı oluşturmaya başlamışlardır. Tevrat'tan ve Yunan filozoflarının eserlerinden hareketle dünyanın kendi etrafında dönmeyip tepsi gibi düz olduğu ve dünyanın evrenin merkezinde bulunduğu Hristiyanlara dini inanç olarak kabul ettirilmişti.¹⁰ Dünyanın düz olduğunu dikte eden Kilise ile yuvarlak ve kendi etrafında döndüğünü savunan Galileo arasındaki tartışmada Kilisenin tamamen haksız olması, bunun İslâm dinine mal edilmesini gerektirmez.¹¹

⁷ Ramazan Biçer. "Globalization in the Context of Islamic Theology". *The Journal of Rotterdam Islamic and Social Sciences (JRIS)* 3.2 (2012):1-12.

⁸ Ali Bardakoğlu. *İslam Işığında Müslümanlığımızla Yüzleşmek* (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2017): 81, 334.

⁹ Bardakoğlu, *İslam Işığında Müslümanlığımızla Yüzleşmek*, 262.

¹⁰ Adnan Adıvar. *Tarih Boyunca İlim ve Din* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1969): 179

¹¹ Ramazan Biçer, Fatma Silkin. "Din-Bilim ilişkisi bağlamında Hüseyin el-Cisr'e göre yaratılış". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 (2006): 103-129.

Kilise ve Galileo arasında yaşanan hadisenin din ve bilim ilişkisine bakan yönünün yanlış din ve yanlış bilim algısından kaynaklı tartışma olduğu açıktır.¹²

Hristiyanlığın söz konusu bilim karşıtlığı, ciddi bir tepkiye yol açmıştır. Sözelimi Auguste Comte, Karl Marx, Charles Darwin, Ludwig Feuerbach, Friedrich Nietzsche ve Sigmund Freud gibi kimseler, Tanrı düşüncesinin yararsızlığını savunmuşlardır. Uzun bir tarihi süreçten sonra, insanlığın artık 'akıl' ve 'bilgi çağı'na eriştiğine inanan ve dolayısıyla, insanın tarih boyunca ürettiği boş inanç ve bağnazlıkların artık sonunun geldiğini iddia eden bu düşünürlere göre din, insanı uyuşturan bir afyondur. İnsanların hayal ürünü olan Tanrı, artık ölmüştür.¹³

Gelen yoğun tepkilerin ardından Hristiyan teologlarda sonradan bu yanlış algıyı bırakma eğilimi ağılık kazanmıştır. Hristiyanlıktaki din ve bilim karşıtlığının yerini karşılıklı bir katkının aldığına dair çağdaş Hristiyan teolog William Lane Craig bu konuyu şöyle açıklar:

“Bilim ve dinin birbiriyle çelişkili olduklarını düşünen insanların, kedinin çantanın dışına çıktığını anlamaları gerekir ve onu geri çantaya koyma imkânının kalmadığını açıkça söylemeliyim. Bilim ve din, karşılıklı önemli ilgi alanlarına sahip olduklarını ve birbirine önemli katkıda bulduklarını keşfetti. Bundan haz etmeyen kimseler, ikisi arasındaki iletişimi kesmemek ve onu anlamsız göstermemek şartıyla diyaloga katılmamayı seçebilir”.¹⁴

Modern bilimin babası olarak kabul edilen Francis Bacon, “Tanrı bize kendini tanıtmak için iki kitap sunmuştur; Kâinat Kitabı ve Kutsal Kitap. Kim tam anlamıyla yetişmek istiyorsa bu iki kitaba birlikte çalışmalıdır.” der. Galileo, Kopernik, Kepler, Pascal, Boyle, Newton, Faraday, Mendel, Pasteur, Kelvin, Maxwell gibi tarih boyunca bilime en büyük katkıları yapan bilim insanlarının tamamı Tanrıya inanmışlardır. Üstelik onların bu inançları bilim yapmalarına engel olmamış aksine bu inanç, onların ana ilham kaynağı olmuştur.¹⁵

Batı'nın yaşadığı bu sürecin bir benzeri bizde de yaşanmaya başlamış ve batılı bazı bilim adamlarının Hristiyanlığa karşı yaptıkları manifesto ve reddiyeleri okuyan bir kısım genç, söz konusu dine yapılan eleştirilerin, aynı zamanda İslâm'a da yönelik olduğu algısına kapılarak, dini eleştirmeye başlamışlardır. Burada en büyük sorun, İslâmiyet'in, Hristiyanlık ile eş tutulması olmuştur.

Oysaki Kur'ân, bilgiye erişmeyi, akli kullanmayı ve düşünmeyi pek çok âyette emreder. Akli kullanmamanın cehenneme gitmeye bir sebep olduğunu haber verir (el-Mülk 67/10). Yeryüzünde dolaşmayı ve yaratılışın nasıl olduğuna bakılmasını emreden âyet (el-Ankebût 29/20), bilgiyi oluşturmayı ve onun verilerini kullanmayı salıklar. Yine Kur'ân'daki birçok âyet, dikkatlerimizi Evren'e ve onun yaratılışına çekmektedir. Bilim, dış dünyanın yani evrenin incelenmesi ise, en başta

¹²Emre Dorman. “Din-Bilim İlişkisi: Hangi Din? Hangi Bilim?”. *Artuklu Akademi Günleri Bilim Tarihi ve Felsefesi Sempozyumu Bildirileri* (Mardin, 27-29 Kasım 2015), ed. Ömer Bozkurt (Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2016): 225.

¹³A. Bülent Baloğlu. “Din mi Bilim mi: İnkilemin Çözülüşü”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18 (2003): 23.

¹⁴William Lane Craig. “Bilim ve Din Arasındaki İlişki Nedir?”. trc. Mehmet Malkoç, *Kelâm Araştırmaları Dergisi*, 15.3 (2017): 745.

¹⁵Dorman, “Din-Bilim İlişkisi: Hangi Din? Hangi Bilim?”, 230.

inanın insanların Allah'ın indirdiği âyetlerden hareketle bilim ile ilgilenmesi gerekir.

İslam tarihinde birçok bilim insanının varlığı, İslâm'ın bilim ile çatışmadığının bir göstergesi olmuştur. Söz konusu bilginler, bilimle uğraştıkça dinden uzaklaşan Batıdaki birçok bilginin tersine, Kur'an'a yüz çevirmemişler, aksine onu kendilerine referans almışlardır. Sözelimi, astronomi, matematik, fizik, tıp, eczacılık, tarih, coğrafya, filoloji, botanik, mineraloji ve dinler tarihi gibi 30'a yakın ilim dalında çalışmalar yapan çağın en iyi bilim insanlarından biri olarak kabul edilen Biruni, benim bilimle uğraşma sebebim Âl-i İmrân Sûresinin 191. âyetidir, demiştir. Âyetin meali şöyledir: "Aklını ve gönlünü işleyenler o kişilerdir ki, ayakta, otururken, yan yatarken hep Allah'ı hatırlarlar; göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derinlemesine düşünürler: Rabbimiz, sen bunları boşuna yaratmadın, sen yücesin, bizi cehennemden koru!"¹⁶

Bu veriler doğrultusunda bilimin üstünlüğünü, güzelliğini göstermek için dini kötüleminin, onu "gerici", "dogmacı", "ilerlemenin ve aydınlığın önündeki engel", "beyinleri uyuşturan afyon" vb. türden nitelemelerle etiketlenimin, tarihsel ve toplumsal gerçeklikler açısından hiç de sağduyulu, nesnel ve bilimsel bir yaklaşım olmadığını anlaşılmaktadır.¹⁷

2. 3. Baskı ve Korkuya Dayalı Din Eğitimi

Kur'an, farklı düzeylerdeki insanların aklına, vicdanına ve ruhuna hitap eder. İmânın baskı ve icbar ile değil kişinin imâna kendisinin hür iradesiyle sahip olmasını hedefler. Vahyi kabul etmeleri için muhataplarını düşünmeye çağırarak ikna metodunu benimser (en-Nisâ 4/82; el-Mâide 5/104; Sebe 34/46). Yanlıta ısrar edenlerin ve inkâr edenlerin de bulunacağı belirtilir (el-En'âm 6/7, 11, 124). Ancak bu kimseleri yerer.

Rabbin yoluna hikmetle, güzel öğütle çağrılmasının ve muhataplarla en güzel şekilde mücadele edilmesinin emredilmesi (en-Nahl 16/125), dini inanç ve değerlerin verilmesinde mükellef olan aile ve kurumların önüne bir metot ortaya koymaktadır. Allah'ın Hz. Peygambere hitaben, "Eğer sen kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi" (Âl-i İmrân 2/159) şeklinde buyurması sert ve baskıya dayalı bir yaklaşımın yerildiğine bir işarettir. Vahyi insanlara ulaştıran Hz. Peygamberin ilâhî emirleri tebliğ edip açıkladıktan sonra bunları bizzat uygulayarak, insanları var oluşun ve hayatın anlamını düşünmeye çağırıp, bunun yollarını göstermesi dikkat çekicidir.¹⁸ Buna göre baskı ve korkuya dayalı din eğitimi, nebevî metoda da uygun düşmemektedir.

Dini şüphenin oluşumunu sağlayan sebeplerden biri de inanç konularının sebep ve hikmetlerini anlatmaksızın dini kuralların aktarılmasıdır. Kendini gerçekleştirmeye, bağımsızlaşmaya çalışan bireyde bu durum, oldukça olumsuz etkiler yapabilmektedir. Mesela kız öğrencilerimizi özellikle tesettür açısından, erkek öğrencilerimizi saç stili ve giyim şekli bakımından sürekli eleştirmek, onlar üzerinde oldukça olumsuz etkiler bırakmaktadır. Bazı öğrencilerimiz ise niçin örtünmek zorunda oldukları kendilerine anlatılmamakla birlikte, sürekli uyarı ile

¹⁶ Caner Taslaman-Enis Doko. *Kuran ve Bilimsel Zihnin İnşası* (İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2016):89.

¹⁷ Baloğlu, "Din mi Bilim mi: İkilemin Çözülüşü", 51, 52.

¹⁸ Yusuf Şevki Yavuz. "Peygamber". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2007) 2: 259, 260.

karşılaşmaktan son derece rahatsızlık duyduklarını belirtmektedirler. Bağımsız kişilik geliştirme sürecinde olan ergenin giyim, kuşam, arkadaş seçimi, eğlence tarzı vs. de kendisine yapılan müdahalelere tahammülsüzlüğü malumdur. Bu tahammülsüzlük döneminde, din buyruklar ile sürekli eleştirilmek ergenin dine bakışını sarsan, şüpheyi tetikleyen bir etkide bulunabilmektedir. Bu durumda kelâm öğreticilerinin eğitim yöntem ve teknikleri konusunda da devamlı kendilerini yenileme ve güncellemelerine ihtiyaç olduğu muhakkaktır.¹⁹

Hz. Peygamber, zina etmek isteyen bir genci azarlamak yerine ona, birçok rasyonel sorular yönelterek onu ikna ettiği ve genci yapmak istediği bu davranışından vazgeçirmesinin kaynaklarda zikredilmesi²⁰ dini inanç ve değerlerin aktarımında olması gereken iknâi yaklaşıma güzel bir örnektir.

Dini inanç ve değerlerin aktarılmasında muhatabın psikolojik hali de son derece önemlidir. Bireyi dinin içinde tutan yaklaşımlar benimsenmeli ve merkeze alınmalıdır. Abdullah b. Abbas, “Adam öldürenin tövbesi kabul olur mu?” diye sorduklarında: “Hayır, olmaz” der. Bir başkası da aynı soruyu sorar, ona: “Evet, olur” karşılığını verir. Daha sonra kendisine iki ayrı şekilde cevap vermesinin sebebi sorulduğunda: “Birinci soranın gözlerinden adam öldürmeye niyetli olduğunu anladım ve onu bundan menettim. Ama ikinci soranın halinden adam öldürdüğünü ve pişman olduğunu anladım. Onu ümitsiz etmeyip böyle cevap verdim” der.²¹

İnanç esasları ve değerlerin aktarımında muhatabın ihtiyacına, söylem ve eylem bütünlüğünün sağlanmasına, anlaşılır ve sabırlı olmaya, usandırmayan tekrara, zamanlamaya ve zorlamamaya dikkat edilmelidir.²² Baskı ve korkuya dayalı inanç eğitimi, Allah’a karşı imanda olması gereken sevgi, güven ve ümidin yitilmesiyle sonuçlanabilmektedir. Sevgi, güven ve ümidin boşluğunu gerek büyüklerinden ve gerekse öğretmenlerinden de bulamadığında gençlerimiz bu ihtiyacı başka yerlerde aramaya yönelmektedir.

Temel dini inançların ve ahlaki değerlerin içselleştirilemediği muhafazakâr görünümlü ailelerin genelde yüzeysel bir dindarlığa sahip olduğu görülmektedir. Bu aileler, daha çok şekilciliğe evrilmiş dindarlıklarını çocuklara aktarmada baskıya dayalı bir söylem ve eyleme sahiptir. Örneğin çocukların namaz kılmasının gerekliliği, baskı içeren bir emir diliyle aktarılırken namazı, neden ve niçin kılması gerektiğinin aktarımı ihmal edilmektedir. Bu iletişimin pratikteki yansıması, dini yaşayan değil dindar görünmeye çalışan ailelerin aynı özelliği muhafaza eden bireyler yetiştirmesine sebep olmaktadır. Bu ikili yaşam tarzı zamanla gençlerin üzerinde bir yük haline gelerek dini inanç ve değerlere kayıtsız kalmasıyla sonuçlanmaktadır. Muhammed Esed, kendini İslâm’a götüren süreçteki sebeplerden birinin de ailesinin dini yaşamını dini ritüellere dayanan katı

¹⁹ Fatma Günaydın. “İmam Hatip Liselerinde İnanç soru(n)ları”. Din Karşısı Çağdaş Akımlar ve Deizm Sempozyumu Bildirileri (Türkiye-Van, 12-14 Mayıs 2017). Ed. Vecihi Sönmez, Burhanettin Kıyıcı, Metin Yıldız (Ensar Neşriyat, 2017): 331.

²⁰ Ahmed b. Hanbel. *el-Müsned* 5: 257.

²¹ Taşköprüzâde Ahmed Efendi. *Mevzu’atü’l-Ulûm*. trc. Kemaleddin Mehmed Efendi (İstanbul: İkdâm Matbaası, 1313): 1, 93; Mehmet Tütüncü. “Kur’ân ve Hadislerde Eğitim Esasları”. *Diyanet İlmî Dergi* 20 (1984): 49.

²² Berat Sarıkaya-Zeynep Şeren. “İnsan Sorumluluğu ve Fiillerine Etkisi Bağlamında Sabır ve Tevekkül Kavramları”. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12.12 (2017):68–88.

yaklaşımını zikrederek agnostik bir çevrenin tesirine girdiğini anlatır.²³ Bu katı yaklaşım Esed'i İslâm ile buluşturdu. Fakat aynı katı tutum "bizim mahallede" yaşayan geçlerimizi İslâm'dan uzaklaştırabilmektedir.

Kimi ailelerde çocuklardaki vicdanın gelişmesi anne ve babanın örnek davranışlarıyla değil, Allah korkusu ve dinî baskılarla sağlanmaya çalışılır. Allah'ın yapılan her hatayı günah defterine yazdığından ve âhirette çekeceği işkencelerden bahsedilerek çocuk, özü olmayan bir şekilciliğe sivrülür. Bu yola sık sık başvurulacak olursa, çocuk kendisini suçlu görecektir ve aynı zamanda Allah'a karşı korkuyla karışık bir öfke de geliştirecektir. Salzman, "Çocukları dinden soğutma ve hissiz yapma çareleri" başlığı altında yaptığı açıklamada, "Onları evvela Yüce Tanrı'dan çok korkutarak soğutunuz; göreceksiniz ki dinsiz olacaklardır" der.²⁴

Dini inanç ve değerler eğitiminde katı ve baskıcı bir çevre, gençler üzerinde dünyevileşmeyi beslemekte ve devamında onların din ile aralarına mesafe koymasına sebep olmaktadır.

2. 4. Temel Dini Bilgilerin Yüzeysel Verilmesi

Müslümanların en temel problemlerinden biride neden, niçin ve nasıl inandığını/yaşadığını temellendirememesidir. İnanç konularının ilmiyal düzeyinde verilerek bunların aktarımında vicdani ve aklı açıklamaların ihmal edilmesi, günümüz Müslüman bireyi çağdaş inanç problemleriyle başa çıkmakta yetersiz bırakabilmektedir. İnanç konularının aktarımında ezber düzeyiyle yetinilmesi, gençlerin sonraki dönemde maruz kaldığı bilgi kirliliği neticesinde sahip olduğu inanç problemlerini çözmesi mümkün görünmemektedir.

İmân, başlangıçta samimi bir kabullenişle oluşur. Muhakeme yeteneğinin gelişmesiyle bireyler, kendilerine hazır olarak sunulan dini değerleri kullanarak somut çevre ile ilgili yorumlar yaparlar, o değerleri özümserler, sorgularlar veya reddederler.²⁵ Ergenlik dönemi dini şüphenin ardındaki nedenlerden bir diğeri de bilgisizlik ve yanlış bilgidir. Yapılan araştırmalarda demokratik bir ortamda yeterince ve doğru bilgilenen ergenlerde dini şüphe oranı, diğelerine göre çok daha düşük çıkmıştır.²⁶

İnanç konularının anlatımında kullanılacak üslup, rasyonellik, anlatım tarzı ve verilen örnekler gençlerin inanç dünyalarını temelden etkileyebilir. Onları imâna veya inkâra yöneltebilir. Bu konuları anlatan, konulara ne kadar hâkim olursa olsun, eğer muhataplarının gelişim düzeylerini, anlama yeteneklerini, genel kültür ve dinî kültür bakımından alt yapılarını yeterince bilemez ve ona göre uygun anlatım yöntemi ve örnekler seçemezse, konuyu muhataplarının kafasında karmaşık hale getirebilir.²⁷ Bugün artık kabul etsek de etmesek de İnternet en etkin güçtür. Artık pek çoğumuz gününün önemli kısmını ya bilgisayarıyla ya da akıllı telefonuyla başa geçirmekten mutlu görünmektedir. Eğer gençlerimize inançla ilgili doğruları

²³ Muhammed Esed, *Mekke'ye Giden Yol*, trc. Cahit Koçtak, 27. Baskı (İstanbul: İnsan Yayınları, 2018), 74-76.

²⁴ Mehmet Emin Ay, *İslam Işığında Müslümanlığımızla Yüzleşmek* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2012): 64.

²⁵ Üzeyir Ok, *İnanç Psikolojisi: Hayatı Anlamlandırma Biçiminin Yaşam Boyu Gelişimi* (Ankara: Ankara Okulu, 2007): 217.

²⁶ Fatma Günaydın, "İmam Hatip Liselerinde İnanç soru(n)ları", 330, 331.

²⁷ Mustafa Öcal, "Kader ve Kaza İnançının Öğretimi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12:2 (2003): 47.

anlatmak istiyorsak, onların dünyalarına inmek ve onların anladığı dilden konuşmak kaçınılmaz görünüyor.²⁸

Doğru ve sarsılmaz bir inanca sahip olmaya vesile olan bilginin elde edilmesinde, doğru bilgi kaynakları ve doğru bilgi edinme yollarının neler olduğunun bilinmesi ve öğretilmesi gerekli bir ihtiyaçtır.²⁹ Bilginin sınırsız bir ortamda ve kontrolsüz biçimde sunumu, görünüşte sempatik görünse de aynı zamanda korkunç bir bilgi kirliliğini de beraberinde getirmektedir. Günümüz inanç problemleri bağlamında değişik kesimler tarafından önümüze konulan soruların pek çoğunun internet menşeli olduğunu söylemek mümkündür.

Allah'a iman konusunda Âmentü'de ifade edildiği üzere her Müslüman kadere, hayrı ve şerri yaratanın Allah olduğuna inanır. Yani âlemlerin yaratıcısı olan Allah Teâlâ hayrı da şerri de irade eder ve yaratır, şeklindeki bir ifade doğru olup açıklamaya ihtiyacı olduğundan eksiktir. Bu iman esasını bu şekilde benimseyen gençler daha sonra kötülük problemiyle karşılaştıklarında zihinlerinde Rahmeti sonsuz olmakla birlikte kötülüğü yaratan bir Allah inancını bağdaştırmakta bilgi eksikliğinden dolayı gel-git yaşayabilmektedirler. Eğer bu eksiklik giderilmediği takdirde gençlerimiz kötülük problemi başta olmak üzere yaşanan tereddütlerin içinde diğer inanç problemlerine de sahip olabilmektedir. Allah'ın hayrı ve şerri yaratması anlatırken, kelâm kaynaklarının verileri doğrultusunda hareket edilmesi, akıllarda oluşacak sorulara bir cevap bulmada yardımcı olacaktır.

Dini inanç ve değerlerin anlatımında nasları bir bütün olarak âyet ve rivâyetlerin yorumlanması da önemlidir. Ceza temalı âyet ve rivâyetlerin izahında rahmet gözden kaçırıldığı gibi bunun tam tersi de olabilmektedir. Ahlaki erdemler olan şefkat ve merhametin anlatımında örnek verilen bir kediyi hapsedip aç kalarak ölmesine sebep olan bir kadının bu zulmü yüzünden cehenneme gireceğini³⁰ buna karşın susamış bir köpeğe su içiren kötü bir adamdan Allah Teâlâ'nın hoşnut olup onu bağışladığını³¹ belirten rivâyetler var. Eğer bunlar dini oluşturan inanç, ibadet, muamelat ve ahlak prensiplerinin bütünü içinde yer verilerek aktarılmadığı takdirde, bazı gençlerimizde dinin esas gayesinin iyi bir insan olmak olduğu fikir ve inancını uyandırmakta ve onlarda ibadetlere karşı bir uzaklaşma görülebilmektedir.

Dini eğitim ve öğretimde dindarlığın bir yaşam biçimi değil, sıkıntıları yok eden bir araç olarak anlaşılması ve sunulması da yüzeysel bir aktarım örneğidir. Hatta bu anlayış sonradan dine karşı bir dünyevileşmeye sebep olabilmektedir. Örneğin çekilen acı ve sıkıntılardan kurtulma adına sebeplerin ihmal edilerek sözlü dua ile yetinilmesi, karşılaşılan problemler karşısında sıkça yapılan dualar ve sahip olunan dindarlık çözüm getirmediği zaman inanç konularında zayıflama ortaya çıkabilmektedir. Bugün ağır depresyon geçirenlere klinik tedavi aşamasının ıskalanarak sadece ibadet ve dua tavsiye edilmesi bunun başka bir örneğidir. Neticede bir iyileşme olmadığında, ibadet ve duaya karşı bir soğuma oluşabilmektedir. Bu psikolojiye sahip olanların dindarlığı da Kur'an'da sınırda olan bir dindarlık olarak tanımlanmaktadır (el-Hac, 22/11).

²⁸ Temel Yeşilyurt, *Çağdaş İnanç Problemleri*, 263.

²⁹ Ebû Mansur Muhammed b. Mahmûd Mâtürîdî. *Kitâbü't-Tevhîd*. trc. Bekir Topaloğlu (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı 2002): 9-17.

³⁰ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm Cu'fi Buhârî, *es-Sahih*. "Bed'ü'l-halk", 16.

³¹ Buhârî, "Müsâkât", 9.

Din eğitiminin bazen toplumda sekülerleşmenin/dünyevileşmenin bir ayağını oluşturduğu şeklindeki veriler dikkate alındığında,³² günümüz gençliğine inanç konularının ilmihal düzeyinde yüzeysel verilmesiyle yetinilmemeli. Kur'ân'ın akla ve vicdana hitap eden yaklaşımının esas alınması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

2. 5. Çocukluk Çağı Travmaları

Çocukluk çağı travmaları, bireylerin 18 yaşından önce maruz kaldığı cinsel, fiziksel ve duygusal istismar ve ihmalin yanı sıra ebeveynin kaybı, ebeveyninden ayrı kalma, boşanma, göç, şiddete tanıklık etme, kazalar, doğal afetler vb. durumlar şeklinde tanımlanabilir.³³

Nevzat Tarhan'a göre insanın bedensel olduğu gibi psikolojik bütünlüğü de darbe ve yaralanmalara maruz kalabilir. Psikolojik yaralanmanın en büyük zorluğu, dışarıdan anlaşılabilmesi, görünmeyen ve içe kanayan bir yara olmasıdır. Kazalar, korkular, tecavüz, şiddet ve felaket gibi travmatik olaylar kişinin tüm yaşamı üzerinde yıkıcı etkilere neden olabilir. Travma, kendimiz veya dünya hakkında hatalı inançlar geliştirmemize neden olan bir deneyim ve tecrübedir. Bu olaylar, bizim ve kendimiz hakkındaki görüşümüzü değiştirmemize ve hayatımızı üzerine kurduğumuz temelin sarsılmasına neden olabilir. Tacize uğramış bir çocuk kendisinin kötü, dünyanın ise güvensiz bir yer olduğuna inanabilir.³⁴

Örnek vermek gerekirse, önceden özgüven sorunu olmayan ve kendini emniyet içinde hisseden bir insan, iflastan veya hırsızlıktan sonra korkak, bağımlı ve kimseye güvenmeyen birine dönüşebilir. Önceden sempatik ve girişken bir insan olduğu halde, bu olaydan sonra içine kapanık ve gittikçe yalnızlaşan biri haline gelebilir.³⁵

İnsan, küçük yaşlardan itibaren güvenme, sevme, korunma, sığınma, kabul görme gibi duygusal bir yapıya sahip olup iyi olan şeyleri yapmaya yatkın bir şekilde yaratılmıştır. Ancak zamanla dış faktörlerin etkisiyle yaratılıştan yatkın olduğu düşünce ve davranışlardan uzaklaşabilmektedir.³⁶

Çocukluk çağı travmaları zamanında yeterince giderilemediğinde sonraki yıllarda bazı inanç problemlerine de sebep olabilmektedir. Aile içi ihmal ve istismara maruz kalmış çocukta Allah'ın rahmetine ve adaletine karşı güvensizlik oluşabilmektedir. Özellikle çocukluk çağında dikkat edilmesi gereken başlıca travma türleri fiziksel veya duygusal olmaktadır. Bunlar: Fiziksel ve duygusal ihmal, aile içi şiddet, trafik kazası, saldırıya uğramak veya bir saldırıya şahit olmak, ağır hastalıklar geçirmek veya buna ailede tanık olmak, doğal afetler, savaş ve işkence vb. sayılabilir.³⁷

³² Bardakoğlu, *İslam Işığında Müslümanlığımızla Yüzleşmek*, 257, 267.

³³ Judith Herman. *Travma ve İyileşme*. trc. Tamer Tosun (İstanbul: Literatür, 2011): 8.

³⁴ Nevzat Tarhan. "Travma Çağında Anadolu Bilgeleri". *Türk Dünyası Bilgeleri Ziroesi: Gönül Sultanları Buluşması* (Eskişehir, 26-28 Mayıs 2014): 464.

³⁵ Nevzat Tarhan, "Travma Çağında Anadolu Bilgeleri", 463.

³⁶ Fatma Aygün. "Allah'ın Varlığı'nı Aklen Bilmeye İlişkin Mâtürîdî'nin Fitrat Delili". *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* 4.41(2015):08.

³⁷ Melis Sedef Kahraman-Gökçe Çokamay. "Aile İçi Şiddet ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri: Temel Kavramlar, Güvenlik Planı Hazırlama ve Alternatif Tedavi Model Örnekleri". *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 8.4 (2016):321-336.

Travmaya maruz kalmış olan çocuk ve gençler için yapılması gereken öncelikle güvenli bir ortam hazırlamak son derece önemlidir. Kişisel güven ve iradelerinin gelişmesi için karar ve fikirlerine kulak verilmeli, gerekli yardımı alacak psikolog ve ruh sağlığı uzmanlarından yardım alınmalıdır. Yaşadığı travmaları paylaşmasında ısrarcı olunmamalıdır. Bireye yönelik en ağır şiddet ve suç olarak kabul edilen çocuk istismarı ve ihmali ile bireyin çocukluk döneminde karşılaştığı çocukluk çağı travmaları, bireylerin benlik saygısını önemli ölçüde etkilemekte ve birçok ruhsal rahatsızlığın kaynağını oluşturmaktadır.³⁸ Bu bağlamda ailenin işlevi sadece çocuğunun bakımı, eğitimi, psikolojik ve sosyal gelişimini desteklemek değil aynı zamanda çocuğunu ihmal ve istismara karşı korumaktır. Bu sadece ailenin değil tüm toplumun ve yasaların sorumluluğu; ortaya çıkardığı etkileri ile yine sadece ailenin değil aynı zamanda tüm toplumun sorunudur.³⁹

2. 6. Kötülük problemi

Kötülük problemi ergenler arasında dini şüphenin en önemli sebeplerinden biridir. Yaşadığı dünyadaki kötülük ve adaletsizlikleri gören genç, Tanrı'nın merhameti ve adaleti konusunda sarsılır. Bu konuda tatmin edici açıklamalar onun en çok ihtiyaç duyduğu konulardandır.⁴⁰

Ateizmin temel kabullerinden biri olan kötülük problemi, sonsuz kudret ve merhamet sahibi bir Tanrı'nın varlığı ile kötülüğün varlığı arasında bir çelişkinin bulunduğu varsayımından kaynaklanan bir inanç problemidir.

Kötülük problemini Tanrı'ya inancın önünde engel kabul edenler bunu farklı formlarda ifade ederler:

Kötülük varsa, sonsuz kudret ve merhamet sahibi bir Tanrı yoktur.

Kötülük vardır. O halde sonsuz kudret ve merhamet sahibi Tanrı yoktur.⁴¹

Bir başka önerme:

O, kötülüğü engellemek istiyor da bunu yapamıyor mu?

O halde güçsüzdür.

O, kötülüğü engelleyebiliyor, fakat bunu istemiyor mu?

O halde kötü niyetlidir.

O hem istiyor hem de yapabiliyor mu?

Öyleyse bu kötülük nereden geliyor?⁴²

Bu gibi sorular, tam tersine inkârı değil aklen Tanrının ve onun yaratacağı ölüm ötesi bir hayatın varlığını zorunlu kılmaktadır. Bu sorulara karşılık: "Eğer Allah inancı ile âhiret hayatı olmazsa acıların ve kötülüklerin hesabı nasıl sorulacak

³⁸ İshak Özkan, "Benlik Saygısını Etkileyen Etkenler". *Düşünen Adam: The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences* 7 (1994): 4-9.

³⁹ Elif Güneri Yöyen, "Çocukluk Çağı Travması ve Benlik Saygısı" *International Journal of Social Sciences and Education Research* 1 (2017): 277.

⁴⁰ Fatma Günaydın, "İmam Hatip Liselerinde İnanç Soru(n)ları", 331.

⁴¹ Metin Özdemir, *İslâm Düşüncesinde Kötülük Problemi* (İstanbul: Furkan Yayınları, 2014), 35-41; Metin Yasa, *Tanrı ve Kötülük* (Ankara: Elis yayınları, 2003): 21-25.

⁴² David Hume, *Dialogues Concerning Natural Religion* (London: Penguin Books, 1990): 197.

ve kim soracak? Bir asır yaşayan insan karşısında kanser sonrası küçük yaşta ölen çocuk kaybettiği yaşamını nerede ve nasıl alacak? Masumun hakkını alamadan dünyadan gittiği, zalimin de zulmünün cezasını görmeden öldüğü bir dünyada Allah ve âhiret inancı olmaması, asıl mantıksızlık değil mi? Yapılan haksızlık ve zulümlerin karşılığını görmediği şeklindeki bir dünya tasavvuru, aklen Tanrı ve âhiret hayatını zorunlu kılmaktadır.

Kötülük problemi, iyiliğin yanında kötülüğün de var olduğundan hareketle iyi bir tanrının olamayacağı tezine dayalı bir inanç sapmasıdır. Kötülüğün anlamını ve hikmetini kavrayamamanın bir sonucudur.

Deistler, kötülük problemini Ateistler gibi Tanrı'yı inkâr ederek değil, kötülüğü temelden O'na isnat etmeyerek ara bir yol bulmaya çalışır. Kötülüğü Tanrıya yakıştıramayan deistler, dünyanın hiç de Tanrı'nın mükemmelliğine yakışır bir dünya olmaması varsayımından hareket ederek mutlak tenzihci bir yaklaşımla kötülüğü insan kazanımı şeklinde açıklarlar.⁴³ Deistler Tanrı'nın yarattığı âleme müdahil olmadığını söyleyerek Allah'ın insanlar üzerindeki herhangi bir yaptırımını kabul etmemişlerdir. Vahiy ve peygamberi kabul etmeyerek Tanrı'dan gelecek emir ve yasakları peşinen reddetmişlerdir. Deist anlayışta Tanrı'nın buyruğundan azâde kalan insan, hayatın her alanına kendisi müdâhil olmuş, Tanrı'nın kendisi için yarattığı dünyanın bütün nimetlerinden faydalanmış, bazen iyi bazen kötü davranmış ama yaptığı kötülük ve zulümlerin hesabını vermek istememiştir. Başka bir ifadeyle sınırsız ve sorumsuz bir özgürlük içine girmiştir.⁴⁴

Deist düşüncenin kötülük problemine cevap olamayacağı açık olup deizmin en önemli açmazlarından biri, akla alan açarken aklın tıkandığı noktalarda ona alternatif sunamamasıdır. Deistlerin reddettiği vahyi getiren peygamberler insanlara bu alternatifi sağlamışlardır.

Kötülük probleminin akli çıkarıma dayalı olması yanında, psikolojik boyutu da vardır. Temelde farklı sebeplerin etkisiyle genelde pesimist/karamsar bir mizaca sahip olan kimseler, yeryüzünde kötülüğün egemen olduğunu düşünürler. Onlara göre, tarih iyi bir noktadan başlamış olmakla birlikte, gittikçe daha kötüye giden bir seyir içerisindedir. Onlar, gelenin gidene arattığı, her günün bir öncekine göre daha kötü olduğu bir dünyada yaşadıkları kanısındadırlar. Buna karşılık optimist bir mizaca sahip olanlar ise, dünyada iyiliğin egemen olduğunu, dolayısıyla kötülüğün çok az bir miktarda bulunduğunu düşünürler.⁴⁵

Kötülüğü bahane ederek Allah'ın varlığını inkâra ya da O'na şirk koşmaya yeltenen kimseler, inkârları ve şirkleriyle ne kötülüğe engel olabilmekte ne de kendilerine verilen, akıl, vicdan, fitrat ve vahiy gibi imkânlarla uygun davranmaktadırlar. Nitekim bir ateistin, çöp konteynerine atılan küçük bir çocuk için hissettiği tek şey, hayatta kaldığı için kendisini şanslı, o zavallı yavrucağı ise

⁴³ Şaban Ali Düzgün. "Deizm: Öncü İsimler ve Temel Doktrin Din Karşıtı Çağdaş Akımlar ve Deizm Sempozyumu Bildirileri (Van, 12-14 Mayıs 2017). ed. Vecihi Sönmez, Burhanettin Kıyıcı, Metin Yıldız (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017): 6.

⁴⁴ Hamdi Gündoğar. "Deizm; Aklın tanrılaştırılması ya da sorumsuz özgürlük". *Din Karşıtı Çağdaş Akımlar ve Deizm Sempozyumu Bildirileri* (Van, 12-14 Mayıs 2017). ed. Vecihi Sönmez, Burhanettin Kıyıcı, Metin Yıldız (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017): 29.

⁴⁵ Metin Özdemir. "Din Karşıtı Bir Söylem Olarak Kötülük Problemi ve Eleştirisi". *Din Karşıtı Çağdaş Akımlar ve Deizm Sempozyumu Bildirileri* (Van, 12-14 Mayıs 2017). ed. Vecihi Sönmez, Burhanettin Kıyıcı, Metin Yıldız (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017): 126.

şanssız kabul etmesinden ibarettir. Hâlbuki insan ebedi yok oluşa mahkûm olacak bir varlık değildir. Varlığın, başlangıcını ve sonunu düşünmesi ve yaptığı her şeyin, attığı her adımın hesabını vereceği inancı doğrultusunda yaşamaya çalışması son derece doğal ve akıllıcadır. Şu hâlde insanın sadece içerisinde bulunduğu dünya ile sınırlı değil, sonunu da hesaba katarak bir dünya görüşüne sahip olması gerekmez mi?⁴⁶

Nübüvvet makamı kötülük probleminin çözümünde son derece gereklidir. Meselenin felsefi boyutu da bu gerekliliği açık bir biçimde ortaya koyar. İnsanlığın Allah ile irtibatının vahiy dışında bir yol ile sağlanmasının mümkün olmadığını ve bu irtibatı sağlamak üzere Allah tarafından görevlendirilecek yani vahyin tebliğini yapacak birilerine ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.⁴⁷

Gençlerimizin ateist ve dünyevileşmiş kesimlerce ve özellikle internet aracılığıyla maruz kaldığı kötülük problemi, gençliğimize konunun uzmanlarınca anlatılmalı, inanç problemlerine karşı nesiller bilinçlendirilmelidir. Allah ve âhiret inancı olmazsa her şey anlamını kaybediyor. Kötülüğe anlam bile verilemiyor. Hayat ve sahip olduğu acılar, anlam ve hikmetini kaybediyor.

2. 7. Kadının Konumuna Dair Değerlendirmeler

Kadının aile ve toplumdaki yeri konusunda nasların çizdiği çerçeve ile geleneğin çizdiği çerçevenin birbirine karıştırılmış olması İslâm hakkında yanlış bir kadın algısının oluşumuna sebep olmuştur. Ve reel olmayan bu algı, bilgi edinme kaynakları alabildiğine geniş olan ve hayatı anlamlandırma aşamasındaki gençlerimizin vahyin kaynağına dair bazı dini inanç problemlerini taşımalarına sebep olabilmektedir.

İslâm'ın diğer alanlarda olduğu gibi kadının sosyal konumu ve kadın hakları konusunda da yaptığı ıslahat ve gerçekleştirdiği değişimin özünün kavranabilmesi cahiliye devri Araplarında aile, ataerkil yani baba otoritesine dayalı bir karakterin bilinmesine bağlıdır. Bu karakter, o dönemin ve komşu milletlerin de genel özelliğidir. Aile, erkekler tarafından temsil edilir ve kadının akrabası aileden sayılmazdı. Bilhassa göçebe hayatı yaşayan ve devamlı birbiriyle savaşan Araplar arasında erkek, ailenin savaşan, üreten, ganimet getiren bir üyesi sayıldığından itibar görür, kadına ise tüketici bir üye nazarıyla bakılırdı. Kız çocuklarına karşı takınılan olumsuz tavırda bu hayat tarzının ve anlayışının önemli payı vardı.⁴⁸

En çok eleştiri oklarına hedef olan ve özellikle genç kızları şüpheye sevk eden konulardan birisi de kadının dindeki konumu olmuştur. Belirli aşamalardan sonra son çare olarak kadını dövme ruhsatı veren (en-Nisâ 4/134) erkeklerin kadınlar üzerinde "kavvâm" olduğunu belirten (el-Bakara 2/22) poligamiye izin veren (en-Nisâ 4/3) miras (en-Nisa 4/11), kadınların şahitliği (el-Bakara 2/282) gibi âyetler ile kadınların değerini düşürdüğü düşünülen bazı rivâyetler istismar edilmektedir. Bir yandan İslâm'ın kadını yücelttiği, yaşanan asrın ulaşamadığı hakları 14 asır önce verdiği ve kadının şahsiyet haklarına saygılı olduğunu

⁴⁶ Metin Özdemir, "Din Karşısı Bir Söylem Olarak Kötülük Problemi Ve Eleştirisi", 132,134.

⁴⁷ Ersa Özten. "Teizm ve Deizm Açısından Vahye Olan İhtiyaç". *Din Karşısı Çağdaş Akımlar ve Deizm Sempozyumu Bildirileri* (Van, 12-14 Mayıs 2017), ed. Vecihi Sönmez, Burhanettin Kıyıcı, Metin Yıldız (İstanbul: Ensar Neşriyat,2017): 246.

⁴⁸ Ali Bardakoğlu. "Câhiliyye Döneminde Kadın, Sosyal Hayatta Kadın", *Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi*, (İstanbul: Ensar Yayınevi, 2005): 15.

bildirmenin yanında, kadınların aklen ve dinen nakıs olduklarına işaret eden rivâyetlerin çelişmesi özellikle gençler ürerinde dini şüphenin oluşmasına sebep olabilmektedir.⁴⁹

İslâm dünyası olarak uzun bir süredir sağlıklı bir kadın algısı oluşturamadığımız için kadın konusu sorun haline gelerek “İslâmi Feminizm” sorunsalını⁵⁰ kucağımızda bulduk.⁵¹

İslâm'da kadının alt bir statüsü olduğuna yönelik benzer değerlendirme ve yorumlar ateist ve misyonerler tarafından hazırlanan internet sayfalarında sıkça yer almaktadır. Bazı sitelerde ise diğer dinlerin aksine Hristiyanlıkta kadına olması gerektiği gibi hakların verildiği öne sürülmektedir⁵². Din karşıtı sitelerde ise dinlerin kadına gereken değeri vermediğinin üzerinde durulmaktadır⁵³.

Ayrıca Afganistan ve Suudi Arabistan gibi kadın haklarını kısıtlayan ülkelerden hareketle İslâm sorgulanmaktadır. Aslında din adına zaman zaman kadınlara haksız muameleler yapıldığı hatta nasların anlaşılması ve uygulamaya geçirilmesinde erkek egemen bir zihniyetin etkin olduğunu itiraf etmeliyiz.⁵⁴ Kadın haklarının ne olduğunun fark edilmediği bir dünyada Vedâ Hutbesi'nde kadın haklarından bahsedilmişken bugün yaşanan durum ileri değil, geriye gidişin bir işareti olsa gerek.

İslâm'ın itikat, ibadet ve ahlak konularında topluma çok önemli mesajlar verilirken, toplumsal kültür ve değişimin doğrudan etkilediği alanlarda gençlerimiz tereddütler yaşayabilmektedir. Mesela; bir Müslüman çok eşlilik, boşama hakkının kocaya aitliği, kadının şahitliği, kölelik ve cariyelik konusunda kitaba baktığında farklı, topluma ve kendisini çevreleyen şartlara baktığında farklı şeyler demesi gerekir⁵⁵.

Kadının konumuna dair hükümleri okumada; dini olan ile tarihsel olanın, evrensel olan ile yerel olanın hatta ilâhî olan ile beşerî olanın birbirinden ayrılmadan sunulması ve anlatılması⁵⁶ gençlerimizin dini değerlere karşı uzaklaşmasına sebep olabilmektedir.

Nitekim Yeni İlm-i Kelâm döneminde, fıtrat, insan hakları ve kadının sosyal konumu gibi konuların kelâmın mesâili arasına girmesi⁵⁷, kadının konumu

⁴⁹ Alper, “Sanal Alemde İnanç Problemleri”, 169.

⁵⁰ Fatma Zeliha Özdemir. *İslamcı feminist söylemde Kur'an ve kadın: Amine Wedud'un bakış açısı ile kadın konulu kuran âyetlerinin yeniden yorumlanması*. Yüksek Lisans tezi (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013):108-118

⁵¹ Namık Kemal Okumuş. “Yetersiz Bakiye: Deizm'in Tanrı Tasavvuru ya da Sünnetullah Yasaları ve Deizm İlişkisi Üzerine Bazı Tespitler”. *Din Karşıtı Çağdaş Akımlar ve Deizm Sempozyumu Bildirileri* (Van, 12-14 Mayıs 2017). ed. Vecihi Sönmez, Burhanettin Kıyıcı, Metin Yıldız (İstanbul: Ensar Neşriyat,2017): 188.

⁵² <https://www.hristiyanlik.org>, erişim: 15 Ekim 2018.

⁵³ <https://www.ateistlercagi.com>, erişim: 15 Ekim 2018.

⁵⁴ Alper, “Sanal Alemde İnanç Problemleri”, 169.

⁵⁵ Bardakoğlu, *İslâm Işığında Müslümanlığımızla Yüzleşmek*, 237.

⁵⁶ Bardakoğlu, *İslâm Işığında Müslümanlığımızla Yüzleşmek*, 248.

⁵⁷ İlyas Çelebi. “Ortaya Çıkışından Günümüze Kelâm İlminde "Konu" Problemi”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 (2005): 29.

hakkındaki yanlış değerlendirmelerin ve bunların neticelerinin dikkate alındığının bir işaretidir.

Sonuç

İslâm, insanları tevhide çağırmanın yanında tevhid inancının hayata yansımalarını ve bu inancın muhafazasını gaye edinir. Kelâm ilmi bu gayenin bir sonucudur. Tarihi süreçte toplu irtidâd hadiseleri olmasa da bireysel olarak inanç problemlerine ve bazı şüphelere sahip olanlar olabilmıştır. İlk emri “oku” olan ve akletmeyi emreden bir dinin müntesiplerinden talebi nakle ve akla mutabık bütün yönleriyle hayatla iç içe olan ve içselleştirilmiş bir imâna sahip olmaktır. Bunun önündeki engellerin tespit edilmesi ve giderilmesi, her iki âlemde huzurlu birey ve toplumun oluşmasında gereklidir.

İnsanın tutkularına esir olmasıyla ortaya çıkan ve gençlerimizin yakın ve geçici fayda için uzak ve kalıcı faydayı gözden çıkarmalarıyla ortaya çıkan dünyevileşme bir inanç problemidir. Hayatı anlamlandıramamanın bir sonucudur. Dünya ve ukbâ dengesinin dünya lehine yitirilmesi, Müslüman bireyi derin dindarlıktan uzaklaştırarak yüzeysel ve şekli bir dindarlığa götürebilmektedir. Yapılması gereken hayatın geçiciliğine olan inançla birlikte yararlı faaliyetler alanına dönüştürebilmektir. Bilim ve dinin karşıtlığı algısı bizim geleneğimize ait bir problem olmayıp bilim ve aklın yerinden oynatıldığı Hristiyan dünyasının bir armağanıdır dünyaya. Bugün gelinen noktada akliselim sahibi kimseler artık bilim ve dine karşılıklı birbirinden istifade ederek insanlığa yol gösteren unsurlar olarak bakmaktadır. İnanca dair şüphe ve problemlerin ortaya çıkmasında tabii hayat bulduğu zeminindeki muhataptan bağımsız söylem üreten dini ilimlerin yorumlama ve anlatım tarzının da bunda belli bir payı olabilir. Dini inanç ve değerlerin sağlam ve doğru kaynaklardan alınması inanç problemlerini önlemede izahtan vârestedir. İnanç problemlerini anlama ve gidermede bunların arka planlarının bilinmesi ve çocukluğa inilmesi gerekli olan pedagojik bir gerekliliktir. Ve kadın ile ilgili nasları yorumlamada Kur’ân’ın ibkâ, ilgâ ve islahdan oluşan temel yaklaşımından öte hâkim geleneğin dikkate alınması söylem ve eylem çelişkisini ortaya çıkarmaktadır.

İnanmak nasıl fitrî ise, insanı doğrudan uzaklaştıran hevâ, nefis ve kötü ortam da bir hakikattir. Bu da bir imtihanın bir gereğidir. Allah’ın ilk insan ile birlikte pek çok peygamber gönderip Hz. Muhammed ile bunu tamamlaması ve Kur’ân’ı kıyamete kadar baki kılması, bu imtihanda imanın zayi edilmemesi için ilâhi bir korumadır. Müslümana düşen zayıf noktaları tespit ederek şüphelerin giderilmesine gayret etmektir.

Kaynakça

Adivar, Adnan. *Tarih Boyunca İlim ve Din*. 2. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1969.

Alper, Hülya. “Sanal Alemde İnanç Problemleri”. *Günümüz İnanç Problemleri Sempozyumu Bildirileri* (Türkiye-Erzurum, 7-9 Eylül 2001). 163-170.

Ay, Mehmet Emin. *İslam Işığında Müslümanlığımızla Yüzleşmek*. 29. Baskı. İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.

Aygün, Fatma. "Allah'ın Varlığı'nı Aklen Bilmeye İlişkin Mâtürîdî'nin Fıtrat Delili". *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* 4.41(2015):93-125.

Baloğlu, A. Bülent, "Din mi Bilim mi: İkilemin Çözülüşü", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18 (2003): 21-52.

Bardakoğlu, Ali. "Câhiliyye Döneminde Kadın, Sosyal Hayatta Kadın, Sosyal Hayatta Kadın". *Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi* (İstanbul: Ensar Yayınevi, 2005). 13-20.

Bardakoğlu, Ali. *İslâm Işığında Müslümanlığımızla Yüzleşme*. İstanbul: Kuramer, 2016.

Biçer, Ramazan. "Globalization in the Context of Islamic Theology". *The Journal of Rotterdam Islamic and Social Sciences (JRISS)*, 3/2 (2012):1-12.

Biçer, Ramazan. *Küreselleşen Çağda İslam*. İstanbul: Gelenek Yayınları. 2010.

Craig, William Lane. "Bilim ve Din Arasındaki İlişki Nedir?". Trc. Mehmet Malkoç. *Kader* 15/3 (2017): 743-752.

Çağrı, Mustafa. "Din ve Dünyevileşme". *Din ve Hayat Dergisi* 13(2011): 1-7.

Dorman, Emre. "Din-Bilim İlişkisi: Hangi Din? Hangi Bilim?". *Artuklu Akademi Günleri Bilim Tarihi ve Felsefesi Sempozyumu Bildirileri* (Türkiye-Mardin, 27-29 Kasım 2015). Ed. Ömer Bozkurt. 217-242. Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2016.

Düzgün, Şaban Ali. "Deizm: Öncü İsimler ve Temel Doktrin". *Din Karşıtı Çağdaş Akımlar ve Deizm Sempozyumu Bildirileri* (Türkiye-Van, 12-14 Mayıs 2017). Ed. Vecihi Sönmez, Burhanettin Kıyıcı, Metin Yıldız. 3-13. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.

Esed, Muhammed. *Mekke'ye Giden Yol*, trc. Cahit Koytak, 27. Baskı. İstanbul: İnsan Yayınları, 2018.

Güler, İlhami. "Dünyanın başına gelen "Derin Sapkınlık": Dünyevileşme". *İslâmiyât Dergisi* 7/3 (2001): 35-58.

Günaydın, Fatma. "İmam Hatip Liselerinde İnanç soru(n)ları". *Din Karşıtı Çağdaş Akımlar ve Deizm Sempozyumu Bildirileri* (Türkiye-Van, 12-14 Mayıs 2017). Ed. Vecihi Sönmez, Burhanettin Kıyıcı, Metin Yıldız. 321-335. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.

Gündoğar, Hamdi. "Deizm; Aklın Tanrılaştırılması Ya Da Sorumsuz Özgürlük", *Din Karşıtı Çağdaş Akımlar ve Deizm Sempozyumu Bildirileri* (Türkiye-Van, 12-14 Mayıs 2017). Ed. Vecihi Sönmez, Burhanettin Kıyıcı, Metin Yıldız. 29-40. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.

Herman, Judith. *Trauma ve İyileşme*. Trc. Tamer Tosun. İstanbul: Literatür, 2011.

Hume, David. *Dialogues Concerning Natural Religion*. London: Penguin Books, 1990.

İlyas Çelebi, "Ortaya Çıkışından Günümüze Kelâm İlminde "Konu" Problemi", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28, (2005): 5-35.

Kahraman, Melis Sedef- Çokamay, Gökçe. "Aile İçi Şiddet ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri: Temel Kavramlar, Güvenlik Planı Hazırlama ve Alternatif Tedavi Model Örnekleri". *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 8.4 (2016):321-336.

Özdemir, Fatma Zeliha. *İslamcı feminist söylemde Kur'an ve kadın (Amine Wedud'un bakış açısı ile kadın konulu Kur'an âyetlerinin yeniden Yorumlanması)*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2013.

Özdemir, Metin. "Din Karşıtı Bir Söylem Olarak Kötülük Problemi ve Eleştirisi". *Din Karşıtı Çağdaş Akımlar ve Deizm Sempozyumu Bildirileri* (Türkiye-Van, 12-14 Mayıs 2017). Ed. Vecihi Sönmez, Burhanettin Kıyıcı, Metin Yıldız. 125-134. İstanbul: Ensar Neşriyat,2017.

Özdemir, Metin. *İslâm Düşüncesinde Kötülük Problemi*. İstanbul: Furkan Yayınları, 2014.

Özkan, İshak. "Benlik Saygısını Etkileyen Etkenler". *Düşünen Adam: The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences* 7 (1994): 4-9.

Özten, Ersan. "Teizm ve Deizm Açısından Vahye Olan İhtiyaç". *Din Karşıtı Çağdaş Akımlar ve Deizm Sempozyumu Bildirileri* (Türkiye-Van, 12-14 Mayıs 2017). Ed. Vecihi Sönmez, Burhanettin Kıyıcı, Metin Yıldız. 243-266. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.

Tarhan, Nevzat. "Travma Çağında Anadolu Bilgeleri". *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması* (Türkiye-Eskişehir, 26-28 Mayıs 2014). Eskişehir: Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı, 2013: 463-467.

Taslaman, Caner -Doko, Enes. *Kuran ve Bilimsel Zihnin İnşası*. İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2016.

Taşköprüzâde, Ahmed. *Miftâhu's-Se'âde ve Misbâhu's-Siyâde fi Mevzûâtî'l-Ulûm*. trc. Kemaleddin Mehmed Efendi. İstanbul: İkdâm Matbaası, 1313.

Tütüncü, Mehmet. "Kur'ân ve Hadislerde Eğitim Esasları". *Diyanet İlmî Dergi* 20 (1984): 41-52.

Yasa, Metin. *Tanrı ve Kötülük*. Ankara: Elis yayınları, 2003.

Yavuz, Yusuf Şevki. "Kelâm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34: 257-262. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Yavuz, Yusuf Şevki. "Peygamber". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25: 196-203. İstanbul: TDV Yayınları, 2002.

Yöyen, Elif Güneri. "Çocukluk Çağı Travması ve Benlik Saygısı". *International Journal of Social Sciences and Education Research* 1 (2017): 267-2.

<https://www.ateistlercagi.com>, erişim: 15 Ekim 2018.

<https://www.hristiyanlik.org>, erişim: 15 Ekim 2018.